

İDEALİST BİR CUMHURİYET HEKİMİ; SALİM CİMİLLİ**Salim Cimilli an Idealist Doctor of Republic****Dr. Cemil KUTLU*****ÖZ**

1888 yılında Erzurum'da doğan Dr. Salim Cimilli, ilk ve orta öğreniminden sonra Tıbbiye'yi bitirip, 1911 yılında doktor oldu. Sırasıyla; Hıms Hükümet Tabipliği, Erzurum Hükümet Tabipliği, Erzurum Sağlık Müdürlüğü, Sağlık Müşavirliği, Sağlık Bakanlığı Müfettişliği yaptıktan sonra 1950 yılında emekli olarak kendini tamamen hastalarının tedavisine verdi. Doktorluğu insanlık idealine hizmet olarak gören Salim Cimilli 1974 yılında öldü.

Anahtar Sözcükler: Salim Cimilli, Erzurum, Hıms, Doktor, Cumhuriyet.

Giriş**Hayatı ve Görevleri**

Dr. Mahmut Salim Cimilli Rumi 1304/ Miladi 1888 yılında Erzurum'da doğdu. Erzurum irfanına 110 yıl hizmet etmiş bir ailenin çocuğudur¹. Babası Erzurum Sultanisi müallimlerinden Cimillizade Hüseyin Reşit Alaî Efendi², annesi Hüsna Hanım'dır. Baba dede-

ABSTRACT

He was born in Erzurum in 1881. He studied in primary and secondary schools in Erzurum. He graduated from Medicine Faculty in 1911. He got retired in 1950 after working as a government doctor of Erzurum, director of Erzurum Health Department, Health Consultancy and supervisor of Ministry of Health consecutively. Later, he devoted himself to the treatment of the patients. Salim Cimilli, who regarded being a doctor as service for the ideal of humanity, died in 1974.

Key Words: Salim Cimilli, Erzurum, Hıms, Doctor, Republic.

*Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. (cemilk@atauni.edu.tr)

¹Süreyya H. Şehidoğlu, Eylül 1920 Bakü Kurultayı ve Milli Mücadele'ye Sağdan Soldan El Koyma Çabaları, BYY,1975, s.64.

²Hüseyin Reşit Alaî Efendi, üstün meziyetlere sahip bir kişi idi. Erzurum sultanisi Ulum-i Diniye, Arapça ve Farsça hocasıydı. Öğrencisi Dr. Rıfki Olgun ondan şu şekilde bahseder: "Hocam Reşit Efendi, çok muhterem bir zattı. Fevkalade merhametli ve hassastı. Şair ruhlu idi. 93 Harbine (1877 Osmanlı-Rus Harbi) bizzat katılmış ve yaralanmıştı. Bizlere çok asil duygular, vatan sevgisi ve fazilet aşılamıştır." (Faik Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu); 1975 yılında Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü Edebiyat öğretmeni olan Faik Gözübüyük tarafından, Dr. Salim Cimilli'nin 1. Ölüm yıldönümü dolayısıyla hazırlanan 4 sayfalık bir metindir. Bu bilgi notunun hazırlanması esnasında Erzurum Tabipler Odası Başkanı Dr. Nimet Özbaylar, Dr. Salim Cimilli'nin yakın mesai arkadaşı Dr. Rıfki Olgun, Gökalp Olgun, yine Salim Cimilli'nin kardeşi Bahattin Cimilli ve eniştesi Turgut Cinisli'nin bilgilerine müracaat edilmiştir. Metnin bir nüshası, Erzurum Tabipler Odası'na, bir başka nüshası da Yeni Erzurum Gazetesi'ne verilmiştir (Bkz: Ek 1).

si ise Zahit Efendidir³. Aile köken olarak Rize'nin Cimil Köyü'ne dayanır ve Cimil'den kalkıp Erzurum'a yerleşmişlerdir.

Küçük Mahmut Salim üniversite yıllarına kadarki ilk ve orta öğrenimini Erzurum'da ikmal ettikten sonra Mekteb-i Tıbbiye'ye kayıt yaptırmış ve buradan 1911 yılında doktor olarak mezun olmuştu. İlk görevi mecburi hizmet gereği, kura sonucu Erzurum'un Hıms Kazası Hükümet Tabipliğidir. Hıms'ta hükümet tabibi olarak üç yıl hizmet veren Mahmut Salim Efendi, 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte askere alınıp Dr.Yüzbaşı rütbesiyle⁴ 1919 yılına kadar hem mesleğini icra etmiş, hem de vatan savunmasına aktif olarak katılmıştı⁵. Salim Efendi'nin askeri doktor olarak yaptığı hizmetler, komutanları tarafından takdir görerek kendisine, 3. Ordu kumandanlığınca iftihar madalyası verilmiştir. Bu konudaki yazışmada şu ifadeler vardır:

"Menzil Sertabâbetine

19.Tabur İstihkâm Bölüğü tabibi Yüzbaşı Erzurumlu Salim Efendi bin Raşid'in muhaneban-ı vak'ada hüsn-ü hizmet ve şecaate mükâfaten Üçüncü Ordu Kumandanlığı'nın 15.3.1332 tarih ve 873 numaralı emri ile bir kıta iftihar madalyasıyla taltif edilmiştir. Berat-ı âlisi rabten takdim kılındığından mumailiyyhin yedine itası babında muhtıra takdim kılındı.

3. Ordu-yu Hümâyûn Menzil Müfettişliği Sertabâbeti⁶

1.Dünya Savaşı sonrası,1919 yılında Erzurum Hükümet Tabipliğine getirilen Dr. Mahmut Salim'in, bu görevini ifa etmeye başladığı yıllarda Milli Mücadele başlamıştı.

³Zahit Efendi'nin dört oğlu vardı. Hüseyin Reşit Alaî (Salim Cimilli'nin babası), Hasan Sait, İsmail Hakkı ve Alaeddin. Bunlardan İsmail Hakkı Efendi, Erzurum'da açtığı özel okulunda yarım asır kadar eğitim hizmeti vermişti. Okulunda uyguladığı mükemmel pedagojik yöntemlerle pek çok kişinin yetişmesinde emeği vardır(Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu).

⁴Dr. Salim Cimilli'nin özel evrakı arasındaki 23.7.330 /5 Ağustos 1914 tarihli bir belge, onun savaş çıkmadan önce askerlik görevine başlayıp askerlerin aşı işlemlerinde görev aldığını göstermektedir:

Alay Tabâbetine (İstihkam Taburunun 2. Bölüğüne)

Numro: 244

Erzurum, 23.7.330

Kıta-yı merkezde kolera aşısıyla aşılanmamış efrad var ise be-heme-hal bir an evvel açık mazbata ile muddehiren müracaatınız tavsiye olunur.

Fırka 28 Sertabibi Tabib Binbaşı Mustafa (Bkz: Ek 2)

⁵Dr. Salim Cimilli'nin özel evrakı arasından çıkan 20 Eylül 1916 tarihli bir başka belge, savaş yıllarına ait mesleki faaliyetlerine ışık tutmaktadır:

Fırka 29 Sıhhiye Bölüğü Tabibi Yüzbaşı Mahmut Salim Efendi

Efendi mumailiyyh 36. Fırka kıta komiseri tabâbetine mıntika kumandanlığının 6.7.32 tarih 241 numaralı emriyle bil-tayin izam kılındığı müşir vesikadır.

Dokuzuncu Kolordu-yu Hümâyûn Sertabâbeti

7Eylül 1332 (Bkz: Ek 3)

⁶Zeki Başar, Hekim Değerlerimiz, Erzurum, 1983, s.206.

Dr. Salim Bey bir taraftan çok zor şartlar altında mesleğini icra ederken bir taraftan da ülke meselelerine bigâne kalmamış pek çok organizasyonda yerini almıştır. Milli Mücadele'nin Erzurum'daki faaliyetleri içinde yerini alan Salim Bey, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin iki numaralı ocağının faal bir üyesiydi. O'nun aktif görev aldığı bir başka organizasyon da, 1-7 Eylül 1920 tarihleri arasında yapılan Bakü Birinci Doğu Halkları Kurultayı'dır.

Dr. Salim Bey'in 1919'dan 1932 'ye kadarki Hükümet Tabipliği dönemi, O'nun mesleki çalışmalarının en verimli 13 yılıdır⁷. Dr. Şerif (Soylu) Bey'in Erzurum Sağlık Müdürü olduğu bu dönemde Hükümet Tabibi Dr. Salim Bey'den başka, Belediye Tabibi olarak Tefik Bey, Askeri Tabip olarak da İsmail Bey'in⁸ adları ön plana çıkmıştır⁹. 1. Dünya Harbi'nin sona erdiği ama yeni bir savaşın sancılarının çekildiği bu günlerde nüfus azdı ancak yoksulluk ve beslenme sorunları sebebiyle her türlü hastalık kol geziyordu. İdari işleri dolayısıyla Şerif Bey'in hastalara zaman ayıramaması neticesinde, en büyük yük Dr. Salim Bey'in omuzlarına binmişti. Bu yükün altına seve seve giren Salim Bey, yanına

⁷Salim Bey'in bu dönemde doktorluğun yanı sıra Erzurum Öğretmen Okulunda eğitimci olarak hizmet verdiğine dair belgede şu ifadeler bulunmaktadır:

"Erzurum Vilayeti Mektubî Kalemi

Sayı: 8050/183

Dr. Salim Bey'e, Erzurum Darül Muallimi'nde talimat-ı mahsusası mucibince icrası takarrür eden tatil dersleri heyet-i talimiyesi meyanında ve zat-ı vâlâlarının fizyoloji ve hıfzıssıhha dersini kabul edecekleri şüphesiz olmasına mebni heyet-i talimiye meyanına ithaliniz tensib edilmiştir. Yarınki perşembe günü mezkûr mektep müdürü ve heyet-i talimiye reisi Cevat Bey'le bilmüzakere tayin edilecek saatte mektebe devam buyrulması temenni olunur efendim. 7 Temmuz 336(1920)

Erzurum Vali Vekili

(İmza)

(Başar, Hekim Değerlerimiz, s.208).

⁸Dr. Salim Bey'in hazâkat ve şöhretinin bir tür belgesi olan ve muhtemelen Askeri Hastane tabibi tarafından kaleme alınan aşağıdaki satırlarda şu ifadeler vardır:

"Muhterem Salim Bey Abim,

Kolordu Kumandanı Sedat Paşa Hazretleri rahatsızdırlar. Bugün on birde evlerinde yapılacak konsültasyonda bulunmak üzere teşrif-i alinizi paşa hazretleri rica ediyorlar. Şimdiden bizim hastaneye teşrifinizi hürmetlerimle rica ederim. 7. 10. 929

(İmza)

(Başar, Hekim Değerlerimiz, s.209).

⁹"...Doktor Salim Cimilli'yi ilk görüşüm böyle olmuştu. Ama ilk kez adını ve ününü işitmemin, daha eski yıllara uzadığımı söyleyebilirim. İlkokul çağının yine hafızamdan silinmeyen mahalli şöhretlerimizin belli adları arasında Dr. Salim Cimilli de vardı. O sıralarda tümüyle Azap Köyü'nde oturan ailemizden ve akrabalarımızdan hasta olanların başvurdukları tek hekim, Salim Bey oluyordu. Durmadan tekrarlanan da onun adı idi.

1924 Pasinler depreminde vilayet ileri gelenleri ile köyümüze geldikleri için olacak, Dr Şerif Bey'in (Sağlık Müdürü Dr. Şerif Soylu) adını da işitmiştim. Henüz ortaokul sıralarında iken bu iki ada eklenen üçüncü hekim adı Dr. Tefik Bey (Dr. Tefik Gezmiş)'inki olmuştu. Dördüncü ad, yine değerli bir memleket evladı olan Dr. Rıfki Olgun'unkidir." (Başar, Hekim Değerlerimiz, s.204).

asistanı ve eniştesi olan Dr. Tevfik Bey'i de alarak her vakayla ilgilenmiş ve her hastaya koşmuştur. Dr. Salim Bey'in bu hizmetlerdeki başarısı kayda değerdir. Dahili, harici her türlü sağlık problemini çözdüğü gibi, cerrahi müdahalelerde de fevkalade başarılı olduğu Erzurumlularca bilinen bir gerçektir. Hatta uzmanlık isteyen ve normal olmayan doğum vakalarında da, Dr. Salim Bey'in gerekli müdahalelerle iki yönlü can kurtardığı bilinmektedir. Dr. Salim Bey'in neredeyse tüm branşlarda mütehassislere yaptıklarını tek başına, üstelik de hastalarından hiçbir ücret talep etmeden yapmış olması gelecek kuşaklara feragat, fedakarlık ve meslek sevgisi açısından örnek gösterilecek bir durumdur. Tüm bu hizmetler Erzurum Numune Hastanesi'nin tam teşekküllü olarak faaliyete geçmesine kadar sürmüştür¹⁰.

Dr. Salim Bey'in tabip olarak hizmet verdiği bina, şimdiki Şerif Efendi Kliniğinin yerindeki Gurebâ Hastanesi idi. 1902'de temeli atılıp 1905/6'larda hizmete açıldığı kabul edilen yüz yatak kapasiteli¹¹ Gurebâ Hastanesi, 1924/25'lerde Numune Hastanesi olmuştur Erzurum'un ünlü Belediye Başkanlarından Şerif Efendi'nin anıtsal bir hatırası olan bu hastane, Numune Hastanesi'ne çevrilip Sağlık Bakanlığı'na devredildikten sonra başhekimlik hizmetleriyle ilk defa görevli kılınan Dr. Salim Cimilli olmuştur.

Dr. Salim Bey, Hükümet Tabipliği görevini devam ettirirken 1929 yılında Fransa'ya gidip Paris'te Pediatri dalında bilgi ve görgüsünü artırdı. Pr. Nobekur, Pr. Cejere kliniklerinden aldığı sertifikaya ile yurda döndü¹². 1932'de Şerif Bey'in kendi talebi ile emekliye sevk edilmesi üzerine Erzurum Sağlık Müdürü oldu¹³.

Dr. Salim Cimilli görev anlayışı gereği sağlık işlerini bürodan masa başında takip eden bir müdür değildi. O görev sahasını at sırtında dolaşır, problemleri yerinde görüp çözüm üretmeye çalışırdı. Özel evrakı arasındaki el çizimi onlarca haritada görev sahası içindeki köyler ve mezraların ayrıntılı ve çok doğru bir şekilde gösterilmesinin sebebi budur. 1934 yılı Ağustosunda bölgede yerinde yaptığı bir tetkikten sonra Sağlık Bakanlığı'na gönderdiği rapor dikkat çekicidir:

¹⁰Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu ;O yıllarda Erzurum'un doktor açısından durumunda bir iyileşme gözlenmektedir. Şehirdeki 9 doktor ve görev yerleri şöyledir:"Sıhhiye Müdürü Şerif Bey, Belediye Tabibi Tefvik Bey, Numune Hastanesi Operatörü Tefvik Hamit Bey, Merkez Hükümet Tabibi Salim Bey, Numune Hastanesi Kalp Doktoru Saadettin Sami Bey, Göz Mutehassısı Şevket Bey, Numune Hastanesi Röntgen Mutehassısı Osman Saib Bey, Numune Hastanesi Dahiliye Doktoru Mehmet Şefik Bey, Numune Hastanesi Kulak Burun Boğaz Mutehassısı Yusuf İzzeddin Bey." (Doktor Şerif Bey, Erzurum Vilayeti Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası (Hazırlayan: Murat Küçükkuşurlu), Trabzon,2011,s.32).

¹¹Doktor Şerif Bey, Erzurum Vilayeti Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası, s.205.

¹²Başar, Hekim Değerlerimiz, s.205; Şehidoğlu, Bakü Kurultayı, s.65;Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

¹³Doktor Şerif Bey, Erzurum Vilayeti Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası, s.34; Erzurum Gazetesi, 14 Mart 1932;Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

Sıhhiye Vekâletine

Tortum, Yusufeli ve Oltu'nun muhtelif köylerini dolaştım. Yol üstünde yatan sıtmalı yolcular dikkatimi celbetti. Tortum Gölü'nün kenarlarında yirmi, Yusufeli ve Oltu'nun otuz köyünde malaryanın hayret bir tarzda fazla olduğunu gördüm. Misal olarak Tortum'un Öşk köyünün beş yüz mevcutlu halkın yüz kişisini tam sıtma nöbeti halinde ve diğerlerinin de dalaklarının büyüdüğünü gördüm. Hatta bu köyde sirozlu hastalara da şahit oldum. Bu sene vilayet bütçesinden alınacak kinin ile vekâletten gönderilen beş kilo kinin kifayet etmeyecektir. Birçok çocukların cılız ve dalaklı, kadınların da sıkıtmı fazlalığı, ahalisinin renkleri uçuk ve benizleri soluk olması kendileri ekmek bulamayacak kadar fakir olan bu zavallılara acil bir muavenetin icrasını elzem buluyorum. Yirmi kilo meccani kinin ile 20 gün devam eden bu seyahatime ait tahakkuk eden harcırahımı bunlara veriyorum. Hemen mukabilinde bu vatandaşlara meccanen kinin lütuf buyurulması suretiyle imdatlarına koşulmasını istirham. 30. 8. 34

Oltu'da Erzurum Sıhhat Müdürü Salim¹⁴

Sağlık Müdürlüğü yaptığı sürece hastalarına bakmayı da ihmal etmeyen Salim Bey, bir taraftan müdürlüğün işlerini başarıya yürütmüş, bir taraftan da 1939 Erzincan Depremi sırasındaki özverili bir çalışma örneği göstermiştir. Gerek Erzurum'daki çalışmaları sebebiyle Vali Halim İşcan'dan¹⁵, gerekse Erzincan Depremi sırasındaki çalışmalarından dolayı Sağlık Bakanlığı'ndan takdir belgeleri almıştır¹⁶.

¹⁴Başar, Hekim Değerlerimiz, s. 207.

¹⁵"1937-1938-1939 yıllarında rahmetli Haşim İşcan'ın sağ kolu olarak bugün görünen o büyük eserlere katkıda bulundu" (Şehidoğlu, Bakü Kurultayı, s.65).

¹⁶T.C. Erzurum Vilayeti Mektubi Kalemî

Sayı:9913/1218

20.3.1940

(Takdirname)

Üç buçuk seneye yakın bir zaman içinde titiz bir alaka ile yürüttüğünüz mesainizi takip ettim. Vilayet sıhhat işlerinin tanzim ve idaresinde ve halkın vuku' bulan her müracaatına yüksek vazife hissiniyle beraber çok müşfik bir dikkatle alakadar olmanız ve vilayetteki sıhhat müesseselerinin inkişafı hususunda gösterdiğiniz mesai vilayetçe takdire ve şükrana lâyık görülmüştür. Bu itibarla yeni muvaffakiyetler dileğiyle bu takdirnameyi veriyorum.

Vali

Haşim İşcan (Bkz: Ek 4)

Erzincan Depremindeki çalışmaları dolayısıyla Sağlık Bakanlığı tarafından verilen takdirnamede şu ifadeler dikkat çekmektedir:

"T.C.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti

Dr. Salim Cimilli

Erzurum Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü

Erzincan felaketinin vukuunu müteakip tertip eylediğiniz sıhhi bir heyetle ilk defa Erzincan'a gidip gece ve gündüz çalışmak sureti ile gösterdiğiniz alaka ve büyük fedakârlıklarla başarılı kıymetli yardımlarınız, Dördüncü Umum Müfettişliğin 8. 1. 1940 tarih ve 90 sayılı yazılılarıyla bildirilmekle işbu vazife ve yardımseverliğinize mukabil size bu takdirname verilmiştir. Bundan

1941 yılında III. Umum Müfettişlik Sıhhiye Müşavirliği'ne atanana kadar¹⁷ Erzurum Sağlık Müdürlüğü görevini sürdüren Salim Bey, Müfettişlik Sıhhiye Müşaviri olduktan sonra bölgede at sırtında aktif bir çalışma örneği göstermiş, bu arada 27 haziran 1947 tarihinde tüzel kişilik kazanan Erzurum Verem Savaş Derneği'nin 22 kişilik kurucular heyeti içerisinde de yer almıştır¹⁸. Umumi Müfettişliklerin fonksiyonlarını kaybetmesi

böyle de vazifenizde alâka gayretinizin devamını temenni ederim. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili

Dr. H. Alataş (Bkz: Ek 5)

¹⁷III. Umumi Müfettişlik Sıhhiye Müşaviri Dr. Enver Akman'ın emekliye sevk edilmesi üzerine, bu makama 5 Şubat 1936 tarih ve 11955 sayılı kararname ile Dr. Halit Barbaros atanmıştı (Cemil Koçak, Umumi Müfettişlikler 1927-1952, İstanbul, 2003, s. 298). Bu tarihe kadar ilgili makama vekâlet eden Dr. Salim Cimilli'nin III. Müfettişlik Sıhhiye Müşavirliği Muavinliğine atanmasını arzu eden Müfettiş Tahsin Uzer, Bakanlığın muavinlik makamına Sivas Sağlık Müdürü'nü ataması üzerine 28 Temmuz 1936 tarihli şifreyle bu tayinin Dr. Salim Cimilli için "ağır ve mucib-i fütür" olacağını beyan etmişti. Tahsin Uzer 13 Ağustos 1936 tarihli yazısıyla da bu talebinin gerekçelerini şu şekilde izah etmişti:

'Sayın Dr. Refik Saydam

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili

Yüksek kalbinizin bütün memleketin sıhhat ve içtimai vaziyeti üzerinde titrediğini, çırpındığını en yakın bilenler arasında bulunmak itibarıyla Sıhhat Müşavir Muavinliği üzerinde dileğimi tekrar edeceğim.

Sekiz vilayetin sıhhi ahvalinin bürodan değil gezerek yer yer, köy köy tedkiki ve çarelerine tevessül edilmesi yine zat-ı devletlerinden aldığım ilham icabıdır. Sivas Sıhhiye Müdürü'nün benim gibi yaşını başını almış bir arkadaş olduğunu işittiğime göre kanuni mevzuatımız Salim'in atanmasına müsait olmazsa bu işe bizzat isabetli intihabımızla genç, koşar, görür bir doktor müşavir tayinini lütfunuzdan dilerim.

Üçüncü Umumi Müfettiş "

(İmza)

(Bkz: Ek 6);

Dr. Salim Bey'in Müfettişlik Sağlık Müşavirliği'ne atanmasına dair 11 Nisan 1941 tarihli Bakanlık yazısı şöyledir:

Üçüncü Umumi Müfettişliğe

Erzurum Sıhhat ve İctimai Muavenet Müdürü Dr. 98 Salim Cimilli yüksek tasdike iktiran eden 3.4.941 tarih ve 16466 sayılı kararname ile Umumi Müfettişliğiniz Sıhhat Müşavirliğine 80 lira maaşla terfian tayin kılınmış ve keyfiyet Erzurum Valiliği'ne yazılmıştır.

İşe başladığı tarihin bildirilmesini saygılarımla rica ederim.

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili

Dr. H. Alataş

(Bkz: Ek 7);Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Erzurum'u ziyareti esnasında teftiş ettiği İnşaat Usta Okulu'nda görevli bir doktorun bulunmadığını görünce, yetkililerden bu eksikliğin giderilmesini ister. Bunun üzerine 17 Ekim 1941 tarihinden itibaren Müfettişlik Sıhhat Müşaviri Dr. Salim Cimilli'nin bu vazifeye de fahri olarak bakması kararlaştırılır.(Bkz: Ek 8).

¹⁸Dr. Tayyip Cinisli, "Erzurum Verem Savaş Derneği ve Verem Müesseselerinin Kuruluş ve Faaliyetleri" ,Çeşitli Yönleri ile Erzurum ve Çevresi, Ulusal Verem Savaş Derneği XXI. Kongresi,27-30 Haziran 1968 (Hazırlayan ve Tertipleyenler: Nusret Karasu, Nihat Özyardımcı), Erzurum, 1968, s. 314.

üzerine müfettişlikler nezdinde bakanlıkları temsil eden müşavirlerin başka bir göreve atanması gereği söz konusu olunca, Dr. Salim Cimilli, 25 Eylül 1947 yılında Sağlık Bakanlığı Müfettişliğine atanmıştır.¹⁹

Salim Cimilli, Sağlık Bakanlığı müfettişi iken hemşehrileri tarafından kendi inisiyatifi dışında siyasete de sokulmaya çalışılmış, fakat O mizacına uymayan bu alana fazla itibar etmemiştir. Görevli olarak Artvin'de bulunduğu sırada Avukat Ömer Olgun'dan bir mektup alan Salim Cimilli, ara seçimler için milletvekili adayı olması teklifiyle karşılaşmıştır. Ömer Olgun 16 Nisan 1948 tarihli mektubunda: *Sizi seven ve çok seven biz arkadaşlarımız, hemşehrileriniz önümüzde yapılacak olan ara seçimlerde sizi Erzurum Mebusu yağımaya karar verdik. Halk Partisi adayı olarak adaylığınızı koyacağız. Sizden de bu dileğimizin kabulünü ricaya beni memur ettiler. Ankara'ya gittim. Daha ben kararımızı Cevat(Dursunoğlu)'a söylemeden Cevat da, "Salim hakkında ne düşünceniz var ve kararınız nedir?" diye söyledi. Kararımızı bildirdim. Aynı düşüncede olduğunu ve beni beklediğini, arkadaş ve hemşehrilerimizin düşüncelerini öğrendikten sonra fiili teşebbüse geçeceğini söyledi. Ankara'dan ayrılmazdan evvel Genel Sekreter Tefik Fikret Silay' a da düşüncelerimizi bildirdim. Elimizde en kuvvetli aday siz olduğunuz ve size adaylığı kabul ettirdiğimizde artık teşebbüste şüphelenip korkulmayacağını, yüzde yüz kazanacağımızı, çünkü sizin değil yalnız Erzurum ilçesi, bütün Erzurum ilinde kasabalarda ve köylerde tanındığınızı, sevildiğinizi ve sayıldığınızı ve bu kuvvetli aday karşısında behemahal seçimi kazanacağımızı söyledim. Adaylığınızı koymadığınızı bildirdi. Rica ile koydurabileceğimizi ve çünkü Erzurumlular kendilerinden adaylık koymakta çekingen olduklarını ve mütevazî bulduklarını söyledim*²⁰.

Salim Cimilli bu ve benzeri baskılar karşısında 28 Nisan 1948 tarihinde Sağlık Bakanı Behçet Uz'a onun iznini talep eden şu dilekçeyi gönderdi:

Erzurum'da açılan milletvekilliği için Halk Partili arkadaşlarımdan aldığım mektuplarda seçim kabiliyetim ileri sürülerek bu parti namına adaylığa muvafakatım için ısrar

¹⁹T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

Genel No. 497

Özel No. 38119

Üçüncü Genel Müfettişliğe

Genel Müfettişliğiniz sağlık müşaviri 98 Dr. Salim Cimilli yüksek tasdike iktiran eden 25.9.947 tarih ve 21314 sayılı karar ile Sağlık ve Sosyal Yardım Müfettişliği' ne maaşıyla naklen tayin kılınmıştır.

Keyfiyetin kendisine tebliğini ve işten ayrıldığı tarihin bildirilmesini saygılarımla rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı"

(Bkz: Ek 9);Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Behçet Uz imzasıyla Üçüncü Genel Müfettişliğe gönderilen 11 Ekim 1947 tarihli yazıda, Samsun, Sinop, Amasya, Tokat, Sivas, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Rize, Erzurum, Çoruh, Kars ve Ağrı illerini ihtiva eden ve Bakanlığın 5. Teftiş Bölgesi'nin merkezi önceden Samsun iken, Dr. Salim Cimilli'nin göreve başlamasıyla Erzurum olarak değiştirildiği bildirilmiştir.

(Bkz: Ek 10).

²⁰Başar, Hekim Değerlerimiz, s. 212-213.

*edilmektedir. Senelerden beri teveccühlerini, taltif ve nimetlerini gördüğüm bakanlığımdan izin almadan bu teşebbüsü küfran-ı nimet saydığımdan, emirlerinize göre hareket edeceğimi saygılarımla arz ediyorum.*²¹

Bütün bu gelişmelerden sonra, başlangıçta hemşehrilerinin talebine olumlu cevap veren Salim Bey, bilahare bu kararından dönüp aday olmayacağını bildirmiştir. Salim Cimilli'nin adaylıktan vazgeçme gerekçesini CHP Genel Sekreteri Tefvik Fikret Sılay'a şu cümlelerle bildirmişti:

Dörtbuçuk ay önce Artvin'de bulunduğum bir sırada, Erzurum'da açılan Milletvekiliği için adaylığı kabul etmeğlim hakkında sevgili hemşehrilerimden aldığım emirleri: bir memleket vazifesini ifaya davet telakki ederek o an için muvafakatımı arz ederek cevaplandırmıştım. Bir ay evvel Erzurum'a döndüğüm vakit, kudretli ve enerjik olduklarına şüphe etmediğim Hikmet Kümbetlioğlu ile Şakir Pasinli'nin adaylıklarını koyduklarını öğrendim.

Sevgi ve dostlukları ile bana değer veren, olgun ve civanmerd hemşehrilerimi güç bir duruma düşürmemek endişesi ile, bilhassa yurt işlerinde tefrikanın çok zararlı olduğunu bildiğim için aradan çekilmeyi şahsen lüzumlu ve faydalı görüyorum.

*Bu itibarla affımı bilhassa istirahat ederken, layık olmadığım halde itimad ve candan bir ilgi ile kadirşinashıkta bulunan aziz hemşehrilerime ve zat-ı devletlerine minnet ve şükran borcumu edaya müsâraat ederken, yüksek teveccühlerinizin devam ve bekasımı niyaz eder, üstün saygılarımla kabulünü arz eylerim.*²²

Öyle anlaşılıyor ki, Salim Cimilli karakterini birinci derecede oluşturan fedakarlık kavramını burada da ön plana çıkarmış ve siyaset sahnesini bir daha açmamak üzere²³ kapatıp, sessizce aradan çekilmiştir.

1949 yılında da Başmüfettişliğe terfi ettirilen²⁴ Dr. Salim Cimilli, Sağlık Bakanlığı Baş Müfettişi olarak 1950 yılında emekli olana dek, 12 yılı Osmanlı Devleti'ne, 27 yılı ise

²¹Başar, Hekim Değerlerimiz, s.213-214.

²²Başar, Hekim Değerlerimiz, s.214-215.

²³Dr. Salim Cimilli'nin özel evrakı arasındaki bir dilekçe, 1950 Milletvekili Seçimleri için merkezden aday gösterilmek kaydıyla siyasete girmeyi tekrar düşündüğünü göstermektedir. Dilekçe metni şöyledir:

"Erzincan:4.4.950

C.H.P. Genel Sekreterliği Yüksek Huzurlarına

948 yılı kısmi seçimlerinde hemşehrilerimin bana karşı gösterdikleri teveccüh ve alakaya karşı sırf parti içinde rekabet ve ikilik yaratmaması düşüncesiyle, o vakit yüksek emirlerinizi afv niyaziyle cevaplandırmıştım. Ve yine aynı mülahaza iledir ki, beyannamelerimi Erzurum'a değil yüksek huzurlarınıza sunmuş bulunuyor, partiye ve memlekete faideli olacağıma kani ve tahmin ediyorum. Tasvip ve tensip buyrulduğu takdirde, adaylığımın merkezden gösterilecek yüzde otuzlar arasına alınmasını tazimlerle arz ve istirahat eylerim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Baş Müfettişlerinden

Erzurumlu Dr. Salim Cimilli (Bkz: Ek 11).

²⁴Şehidoğlu, Bakü Kurultayı, s.65;Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne olmak üzere 39 yıllık, her safhası şereflerle dolu resmi hayatını sona erdirir.

Emekliliğinden vefat tarihi olan 1 Ekim 1974'e kadar beşeri ilişkiler yönünden bir nevi inziva hayatı yaşayan Salim Cimilli, mesleki bağlarını çok sevdiği halkından koparmamış, hekimlik bilgisini onlardan esirgememiştir. Şöyle ki; yine hekimliğinin ilk yıllarında olduğu gibi sessiz, sedasız ve ücretsiz büyük bir fedakârlıkla hastalarına bakmış, onların imdadına koşmuştur. Son yıllarında ise, artık fiziki gücünü kaybettiğinden evinde torunları ile vakit geçirmiştir. 1974 yılının 1 Ekiminde müzdarip olduğu kansere yenilerek vefat etmiştir.

Vefatından evvel sahibi olduğu gayrimenkullerinden birinin satışından eline geçen yüzbin liralık bir serveti, *evlatlarım sizleri okuttu bu size yeter, bu para da milletimin sahipsiz diğer evlatlarının hakkıdır*, diyerek Kızılay'a bağışlaması ve şifahi olan ve hiçbir müeyyidesi tesbit edilemeyen bu vasiyetin çocukları tarafından yerine getirilmiş olması da ²⁵kaydedilmesi gereken önemli bir husustur.

Şahsiyeti ve Mesleki Anlayışı

Dr. Salim Cimilli'nin şahsiyeti ile mesleki anlayışının aynı başlık altında değerlendirilmesinin sebebi, her iki yönünün de tamamen örtüşmesidir. O, hangi makamda bulunursa bulunsun güzel ahlakını, şefkatini ve hiçbir karşılık beklemeden hizmet etme aşkını mesleğiyle birleştirmiş ve hayata geçirmiştir.

Dr. Salim Cimilli'yi tanıyanlar, O'nun dürüstlüğü, hassasiyeti, özverisi ve mütevaziliğini ön plana çıkarırlar²⁶. Bu özelliklerinin babası Reşid Alaî Efendi'den tevarüs ettiğine inanılırdı²⁷. Özellikle mütevazilikte zirve yapan davranışları vardır. Şöyle ki, hiç kimseye kesinlikle elini öptürmezdi; kazara elini öpen biri olursa, o da aynıyle mukabele etmeye kalkışır. Evinde her odaya girişinde kendisinden küçüklerin ayağa kalkmasına kendisi de aynı davranışla karşılık verirdi.

Resmiyetten ve protokolden hiç hoşlanmazdı. Hatta bir tarihte Kolordu Komutanı'nın kendisini ziyarete geleceğini işitince, görüşmenin akamete uğraması için evinden

²⁵Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

²⁶"Diğerkâm, nazik,dürüst ve asil ruhlu bir kişidir. Hiçbir hastasından para almadığı gibi fakir fukaranın ilacını da cebinden öder bir yaradılışı vardı. Her türlü sosyal yardım derneklerinde büyük bir çaba içerisinde görürüz onu."(Şehidoğlu, Bakü Kurultayı, s.65).

²⁷Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu; Gözübüyük'ün bu konuda verdiği örnekler şunlardır: Dr. Salim yanında sağlık memuru olduğu halde kış mevsiminde görev icabı bir köye giderler. Köylüler bunları ahır odasında misafir edip, izzet-i ikramda bulunarak geleneksel Türk misafirperverliğini gösterirler. Bundan çok duygulanan Salim Bey, sabahleyin çok erken kalkar. Sağlık memurunu da uyandırır. Köylülerin iyiliklerine karşılık olsun diye, tam bir içtenlikle ahırlarını güzelce süpürür ve atlarını tımar ederler. Bir başka köy ziyaretlerinde de, yaz olması hasebiyle yol kenarında biçilmiş otlardan acıkmış olan atlarına yedirirler. Salim Bey otların bedeli olan bir gümüş lirayı mendiline sarp, sahibinin eline geçsin diye, ot yığınlarının altına koyar.

ayrıldığı

nakledeleler²⁸.

Mevkiye, ikbale, rütbeye, madalyaya karşı zaafi yoktu. İstiklal Madalyası'na talip olmadığı gibi, son zamanlarda Erzurum Tabibler Odası'nın kendisine vermek istediği "Meslek Şeref Madalyası" nı da reddetmiştir. Siyasi hayata ilgisiz kalması da bu özelliğiyle izah edilebilir.

Salim Cimilli'nin bir başka özelliği de tam bir halk adamı olmasıdır. O fakir ve mütevazı kişilere karşı çok nazik ve saygılıydı. Her türlü imkana sahip olduğu halde, fakir halka karşı sevgi ve saygısından ötürü çoğunlukla eski kıyafetlerle dolaşır²⁹.

Salim Cimilli'nin hareketli, aktif, çalışkan ve sportif bir hayatı vardı. Devamlı bisiklete binerdi. Son zamanlara kadar bu sporu bırakmamıştır. Yazın köyünde vakit geçirir, tabiatı çok severdi. Özellikle soğuk su banyolarını son yıllarına kadar ihmal etmemiştir. Bu yüzden ömür boyu dinç ve sıhhatli kalabilmiştir. Kendisiyle 80 yaşlarındaiken röportaj yapan Süreyya Şehidoğlu intibalarını şöyle ifade etmektedir: *Bu gün 80 yaşımı aşkın olmasına rağmen ne maddi gücünden ne de özellikle beyinsel faaliyetinden bir şey kaybetmemiştir.* Farsça, Arapça, Fransızca ve Rusçayı okuduğunu anlayacak kadar bilirdi³⁰.

Dönemin şartları ve imkanları gereği ihtisas yapma şansını bulamamıştı. Pratisyen hekimdi. Ancak zekası, çalışkanlığı ve insan sağlığına verdiği önemden dolayı mesleki bilgisini ileri düzeye götürmüştü. Dr. Zeki Başar onun hekimliği için şunları söylemektedir: *1950'den itibaren Erzurum Göğüs Hastalıkları Hastanesi Dahiliye mütehasası ve başhekim olarak çalışırken muayenehane de yapmışım. Rahmetli doktor Salim Cimilli'nin o yılların gözlemine dayanan iki özelliğini bütün tazeliği ile belleğimde korumuş oluyorum. Bunlardan birisi, hastalarının ve hasta sahiplerinin aradan yıllar geçmesine rağmen kendilerine başvurup hekimlik istemeleri idi. Diğer de, kestirışinden, bilgisinden bir şeyler kaybetmemesi ve hekimlik gücünün zindeliğini korumuş olması idi. Gerçekten yıllar yılı büro hizmetleri yaptığı ve dolayısıyla meslek icrasını ikinci plana bıraktığı halde, son yıllarda dahi kabul zorunda kalıp da bakarak, muayenemi tavsiye ettikleri hastalara verdikleri reçete ve yaptıkları tavsiyelerden gördüğüm teşhis ve tedavi isabetine her zaman takdirle karışık bir hayranlık duymuştum³¹.*

²⁸Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

²⁹Faik Gözübüyük bu konuda ibret alınacak bir anılarından şöyle söz eder: "Hiç unutmam bir gün bizim eve hasta muayenesi için teşrif ettiğinde, lastiklerinin çok eski ve yamalı oluşu anneannemin dikkatini çekmiş olacak ki, bize bir ders vermek amacıyla, bunları onun bulunmadığı bir başka odada bizlere göstererek, -iyi bakın koskoca doktorun giydiği lastiklere; sizlere ise ayakkabı beğendiremiyoruz, demişti." (Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu).

³⁰Şehidoğlu, Bakü Kurultayı, s.65.

³¹Başar, Hekim Değerlerimiz, s.205; Dr. Salim Cimilli'nin hasta ve hasta yakınları üzerinde yarattığı güven ve saygının meslektaşları üzerinde de aynı derecede geçerli olduğu bilinmektedir. Meslektaşlarının kendisine duyduğu saygının bir ifadesi olarak Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin 1967 Öğretim Yılı açılış dersinin Dr. Salim Cimilli tarafından verilmesi istenir. Salim

Salim Cimilli'nin dahili hastalıklardaki teşhisleri çok isabetliydi. Hekimliğinin çoğu döneminde röntgen cihazı olmadığı halde, Allah'ın kendisine bahşettiği bir hassasiyet vardı ki; bu özelliği röntgen cihazı yerini tutuyordu. O da, parmaklarındaki dokunma duyusu ve kulaklarındaki fevkalade duyarlılıktı. Bu nedenle hastanın göğsünü ve iç organlarını dinlerken isabetli teşhisler verebiliyordu. Dahiliyeden sonra en fazla başarılı olduğu branş nisaiye idi. Alet edevat noksanlığına rağmen ağır doğum vakalarını çoğunlukla başarıya götürecek beceriye sahipti.

Hekimliğindeki bu başarıları ona harikulade bir popülerite kazandırmıştı. Hastaları ona tam bir güven beslerlerdi ³².Gündüz ve gece demeden hasta ziyaretlerine gider hekimlik hizmeti verirdi. Özellikle gece davetlerinin hekimler için tedirginlik yarattığı düşünülürse, Dr. Salim Cimilli'nin, onoresinin maddi değil, sadece dua olduğu bu hasta ziyaretlerine gülyüz ve nezaketle gitmiş olmasının önemi bir kat daha artar³³. Hastalarına yaya giden Salim Cimilli, onlardan muayene ücreti almadığı gibi, fakir fukaranın ilaç parasını da hastanın yastığının altına gizlice koyarak cebinden öderdi. O bütün bunları, *mesleğimin zekâtıdır* diyerek yapardı.

Cimilli bu davete rahatsızlığından dolayı bizzat katılamamışsa da aşağıdaki metni hazırlayarak göndermiştir:

'Huzzâr-ı kiram aziz profesörlerim, sevgili genç meslektaşlarım.

Doğup büyüdüğüm tarihi beldeye şeref veren Atatürk Üniversitesi 1967 ders yılına başlarken nâçiz şahsıma değer vererek ilk sözün bana bahş ve ihsan buyurulması, benim için iftihar ve gurur kaynağı hatta şimdiye kadar erişemediğim bir pâyenin paha biçilmez bir mükâfata olmuştur.

Bu vesile ile minnet ve şükranlarımı yüksek huzurlarımıza edaya çalışırken ne yazık ki, şu genç irfan yurt korucusu ordunun, bu muhterem toplantısına sevincimi gözyaşlarıma katarak, fahr ve sürûr duyarak katılmış bulunamıyorum.

Kaderin ve sıhhatın makûs tecellisi olarak fazla rahatsızlık ve takatsızlığımın devamı beni bu şeref ve nimetten mahrum bırakmıştır.

Ma'zûr görünmekliğimi tazarru ederken, 1967 ders yılının genç meslektaşlarıma, bihas-sa önlerinde diz çöküp dirsek çürüterek taallüm ihtiyacında bulunduğum sayın profesör ve öğretim görevlilerine uğurlu, başarılı olmasını öz yürekten niyaz ederken: hazirun-u kiramı sevgi ile selamlar, değerli üniversitemizin çocuklarımıza her an feyz ve başarılar sağlamasını candan dileyerek hepimize tekrar saygılarımı sunarım." (Başar, Hekim Değerlerimiz, s.216).

³²Bu güveni gösteren bir olayı kardeşi Bahattin Cimilli şöyle nakletmektedir : " Bir gün yorgun argın eve geldi ve bana,

-Ne yapalım, diye sordu. Ben de,

-Tiyatroya gidelim, dedim.

Vali Zühtü Bey'in zamamı idi. Gittik. Birinci perdeyi seyrettikten sonra perde arasında ağabe yimin tiyatrodada olduğunu haber alan bir hasta sahibi geldi ve ölüm halinde bir hastası bulunduğunu söyleyerek evine gelmesini rica etti. Ayrıca hastasının şu sözlerini de ekledi:

-Eğer Salim Bey gelirse ben muhakkak kurtulurum.

Doğal olarak Salim Bey kalktı, hastasının imdadına koştu ve üçüncü perdenin sonuna doğru tiyatroya döndü."(Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu) ; Mehmet Zühtü Durukan 28 Ağustos 1923 ile 11 Nisan 1928 tarihleri arasında Erzurum Valiliği yapmıştır(Ali Galip Baltacıoğlu, Atatürk Dönemi Valileri, Ankara, 1998, s.163).

³³Başar, Hekim Değerlerimiz s. 203.

Dr. Salim Cimilli'nin 86 yıllık ömrü ve bu ömre sığdırdığı 39 yılı resmi olmak üzere, yarım asrı aşkın meslek hayatı değerlendirildiğinde, O'nun insanlık idealine hizmet etmeyi bir misyon saydığı anlaşılır. Dr. Salim Cimilli bu yönüyle Türkiye'nin Albert Schweitzer'idir³⁴ denilse mübalağa edilmiş sayılmaz. Ölümünün ardından sevenlerinin tarihe düştüğü şu manzum not, O'nun hayat öyküsünün bir özeti gibidir:

Ver ver, hiç alma; bu idi hayat düsturu Doktor Salim Bey'in
Gün geldi seni andık, ama kanadındasın şimdi meleklerin³⁵.

KAYNAKÇA

A. Yayınlanmamış Belgeler ve Bilgi Notu

Dr.Salim Cimilli Özel Evrakı
GÖZÜBÜYÜK, Faik. Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

B. Kitap ve Makaleler

- AKBULUT, Dursunali. Albayrak Olayı, Erzurum,1991.
ASLAN, Yavuz. Birinci Doğu Halkları Kurultayı (1-7 Eylül 1920 Bakü), İstanbul, 2007.
BAŞAR, Zeki. Hekim Değerlerimiz, Erzurum, 1983.
CİNİSLİ, Tayyip. "Erzurum Verem Savaş Derneği ve Verem Müesseselerinin Kuruluş ve Faaliyetleri", Çeşitli Yönleri ile Erzurum ve Çevresi, Ulusal Verem Savaş Derneği XXI. Kongresi,27-30 Haziran 1968 (Hazırlayan ve Tertipleyenler: Nusret Karasu, Nihat Özyardımcı), Erzurum, 1968, s. 314-318.
Doktor Şerif Bey. Erzurum Vilayeti Sıhî ve İctimai Coğrafyası (Hazırlayan: Murat Küçükogurlu), Trabzon, 2011.
KOÇAK, Cemil. Umûmî Müfettişlikler (1927-1952), İstanbul, 2003.
ŞEHİDOĞLU, H. Süreyya. Eylül 1920 Bakü Kurultayı ve Milli Mücadele'ye Sağdan-Soldan El Koyma Çabaları, (BYY), 1975.

³⁴Albert Schweitzer (1875-1965) , Nobel Barış Ödülü sahibi bir Alman doktorudur. Farklı alanlardaki iki doktorasına rağmen insanlık idealine hizmet edebilmek için otuz yaşından sonra tıp öğrenimine başlayarak, ömrünü Fransız sömürgesi Gabon'da hiçbir karşılık beklemeden hastalarına tıp hizmeti vererek adamıştır.

³⁵Gözübüyük, Salim Cimilli Hakkında Bilgi Notu.

Dr. Salim CİMİLLİ